

Informace ke vzdělávání dětí a žáků – cizinců a osob, které pobývaly dlouhodobě v zahraničí

Podpora vzdělávání dětí, žáků, popř. studentů – cizinců a osob, které dlouhodobě pobývaly v zahraničí, v mateřských, základních a středních, popř. vyšších odborných školách je poskytována zejména **na základě ustanovení § 20 zákona č. 561/2004 Sb.**, o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školní zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Možnosti podpory podle § 20 školského zákona

Žáci-cizinci mají nárok na bezplatnou přípravu k jejich začlenění do základního vzdělávání, zahrnující výuku českého jazyka přizpůsobenou potřebám těchto žáků. Tuto přípravu zpravidla zajišťuje škola ve spolupráci s krajským úřadem. V souladu s § 10 odst. 1 vyhlášky č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „vyhláška č. 48/2005 Sb.“), je krajský úřad povinen ve spolupráci se zřizovateli škol určit školy, ve kterých je na území kraje poskytována bezplatná příprava k začlenění do základního vzdělávání zahrnující výuku českého jazyka přizpůsobenou potřebám žáků-cizinců, kteří zde plní povinnou školní docházku. Tato příprava může být financována z finančních rezerv příslušného kraje nebo z rozvojového programu MŠMT Podpora vzdělávání cizinců ve školách.

Rozvojový program Podpora vzdělávání cizinců ve školách

Rozvojový program „Podpora vzdělávání cizinců ve školách“ je určen na usnadnění integrace do českého vzdělávacího systému pro cizince v:

- mateřských školách (v povinném předškolním vzdělávání),
- základních školách a odpovídajících ročnících víceletých gymnázií.

Dotace je určena na zabezpečení výuky českého jazyka a doučování pro děti a žáky-cizince, tzn. ohodnocení nadstandardní práce pedagogů, zabezpečení školních potřeb, učebnic a učebních pomůcek potřebných pro výuku.

Oprávněným žadatelem jsou:

- kraj, do jehož územní působnosti náleží výše uvedené školy zřízené územně samosprávným celkem, dobrovolným svazkem obcí nebo soukromým zřizovatelem; tyto školy podávají žádost prostřednictvím příslušného kraje,
- církevní školy.

Bližší informace k rozvojovému programu jsou k dispozici zde: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/vyhlaseni-rozvojoveho-programu-podpora-vzdelavani-cizincu-2020>

Možnosti podpory podle § 16 školského zákona

Na podpůrné opatření ve smyslu § 16 odst. 1 školského zákona má nárok osoba (dítě, žák nebo student), která k naplnění svých vzdělávacích možností nebo k uplatnění nebo užívání svých práv na rovnoprávném základě s ostatními potřebuje jeho poskytnutí. V případě osoby, jejímž mateřským nebo základním dorozumívacím jazykem je jiný jazyk než český, lze identifikovat speciální vzdělávací potřeby mimo jiné i s přihlédnutím k jejímu kulturnímu prostředí a jiným životním podmínkám (včetně pobytu a vzdělávání v jinojazyčném prostředí než českém). Sama jiná státní příslušnost než česká však není důvodem podpůrných opatření podle § 16 školského zákona. Podle vyhlášky č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění pozdějších předpisů, mají žáci s nedostatečnou znalostí nebo neznalostí vyučovacího jazyka nárok na podpůrná opatření prvního až třetího stupně. Obecnou podmínkou pro poskytování podpůrných opatření druhého až pátého stupně je vystavení doporučení školského poradenského zařízení podle § 16 odst. 4 věty druhé školského zákona a podle vyhlášky č. 27/2016 Sb. Z hlediska § 16 školského zákona není rozdíl mezi postavením žáků-cizinců s nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka a žáků s českým občanstvím s nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka.

Možnosti podpory pro žáky, studenty a další osoby s udělenou mezinárodní ochranou

Žáci, studenti a další osoby, které jsou držiteli mezinárodní ochrany formou azylu nebo doplňkové ochrany, mají nárok na bezplatný kurz českého jazyka v rozsahu 400 vyučovacích hodin. Kurz je poskytován pro žáky od 5. třídy, dále pro studenty a další osoby s mezinárodní ochranou a zajišťuje jej Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka.

Hodnocení žáků-cizinců

Dle § 15 odst. 6 vyhlášky č. 48/2005 Sb. se při hodnocení žáků cizinců, kteří plní v České republice povinnou školní docházku, úroveň znalosti českého jazyka považuje za závažnou souvislost podle odstavců 2 a 4, která ovlivňuje jejich výkon. Při hodnocení těchto žáků je tedy třeba přihlížet k úrovni znalosti českého jazyka. Doporučuje se také hodnotit pokrok jednotlivých žáků a používat individualizovaná kritéria pro jejich hodnocení, nesrovnávat jejich výstupy s ostatními žáky v dané třídě.

Dotační program „Podpora vzdělávání v regionálním školství a podpora aktivit integrace cizinců na území ČR“ (dříve dotační program „Podpora aktivit integrace cizinců na území ČR“)

Modul 4 tohoto dotačního programu je zaměřen na aktivity pro děti-cizince a žáky-cizince, včetně personálního zajištění, metodické podpory pedagogických pracovníků a materiálního vybavení. Tvorba metodických a výukových materiálů a učebních pomůcek. Integrovaní volnočasové (např. sportovní, kulturní, umělecké či společenské) a vzdělávací aktivity. Odstraňování kulturních bariér a zvyšování kompetencí odborných pracovníků v oblasti vzdělávání dětí a žáků-cizinců a podpora spolupráce rodiny a školy.

Bližší informace k dotačnímu programu jsou k dispozici zde: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/vyzva-pro-podavani-zadosti-o-poskytnuti-dotace-na-podporu-2-1>

Základní informace k přijímání ke střednímu (popř. vyššímu odbornému) vzdělávání a k ukončování středního vzdělávání cizinců a osob pobývajících dlouhodobě v zahraničí

Přijímací řízení

Podle § 20 odst. 4 školského zákona **osobám, které získaly předchozí vzdělání ve škole mimo území České republiky, se při přijímacím řízení ke vzdělávání ve středních a vyšších odborných školách promíjí na žádost přijímací zkouška z českého jazyka**, pokud je součástí přijímací zkoušky. Znalost českého jazyka, která je nezbytná pro vzdělávání v daném oboru vzdělání, škola u těchto osob ověří rozhovorem.

Podle § 1 odst. 1 a 4 vyhlášky č. 353/2016 Sb., ve znění pozdějších předpisů, jsou součástí přihlášky ke vzdělávání ve střední škole nebo konzervatoři u osob, které získaly předchozí vzdělání ve škole mimo území ČR, mj. tyto doklady nebo jejich ověřené kopie:

1. doklad o splnění povinné školní docházky, jde-li o uchazeče, který ukončil nebo ukončí povinnou školní docházku v zahraniční škole, vydaný zahraniční školou, nebo
2. osvědčení o uznání rovnocennosti zahraničního vysvědčení vydaného zahraniční školou nebo rozhodnutí o uznání platnosti zahraničního vysvědčení v případě, že se pro přijetí vyžaduje získání příslušného stupně vzdělání.

Uchazeč, kterému do doby podání přihlášky nebyl doklad vydán, předloží tento doklad řediteli školy nejpozději v den, kdy se stane jejím žákem.

Ustanovení § 14 vyhlášky č. 353/2016 Sb. o přijímacím řízení ke střednímu vzdělávání stanoví, že ředitel školy pro hodnocení výsledku jednotné zkoušky osob, které nekonají zkoušku z českého jazyka a literatury podle § 20 odst. 4 školského zákona, vytváří ve spolupráci s Centrem pro zjišťování výsledků vzdělávání pořadí uchazečů na základě redukováného hodnocení všech přijímaných uchazečů v přijímacím řízení do daného oboru vzdělání nebo zaměření podle školního vzdělávacího programu. Redukované hodnocení neobsahuje výsledek testu z českého jazyka a literatury. Pořadí uchazečů v redukováném hodnocení se použije pro jejich zařazení do výsledného pořadí uchazečů stanoveného podle § 60d odst. 3 školského zákona.

Podrobná informace k přijímací zkoušce z českého jazyka a literatury pro osoby pobývající dlouhodobě v zahraničí při přijímání ke vzdělávání ve středních školách je zveřejněna zde: <http://www.msmt.cz/file/44902/>.

Maturitní zkouška

Podle § 20 odst. 4 školského zákona **osoby, které se vzdělávaly alespoň 4 roky v přecházejících 8 letech před příslušnou zkouškou ve škole mimo území České republiky, mají právo na úpravu podmínek a způsobu konání zkoušky ze zkušebního předmětu český jazyk a literatura u společné části maturitní zkoušky** tak, aby byla zachována rovnost přístupu ke vzdělání.

Ustanovení § 5 odst. 4 vyhlášky č. 177/2009 Sb., o bližších podmínkách ukončování vzdělávání ve středních školách maturitní zkouškou, ve znění pozdějších předpisů, stanoví úpravu podmínek a způsobu konání zkoušky žáků, kteří se vzdělávali alespoň 4 roky v přecházejících 8 letech před příslušnou zkouškou ve škole mimo území ČR takto: na žádost žáka se prodlužuje doba konání didaktického testu z českého jazyka a literatury o 30 minut a písemné práce z českého jazyka a literatury o 45 minut. Při konání didaktického testu má možnost použít překladový slovník, při konání písemné práce překladový slovník a Slovník spisovné češtiny.

Svůj nárok na takové uzpůsobení musí žák podle § 4 odst. 3 vyhlášky č. 177/2009 Sb. doložit tak, že k přihlášce k maturitní zkoušce přiloží úředně ověřené kopie dokladů o vzdělání vydaných školou mimo území České republiky, včetně jejich překladu do českého jazyka; v případě pochybností o správnosti překladu je ředitel školy oprávněn požadovat předložení úředně ověřeného překladu dokladů o vzdělání.

Průběžná podpora pro pedagogické pracovníky

Pedagogickým pracovníkům, kteří vzdělávají děti a žáky-cizince, je poskytována informační, metodická a vzdělávací podpora prostřednictvím Krajských center podpory při krajských pracovištích Národního pedagogického institutu (NPI ČR). V České republice působí celkem 13 kontaktních center, která nabízejí:

- **konzultace** pro jednotlivé školy telefonicky, osobně, písemně, včetně konzultace přímo ve škole;
- **sdílení příkladů dobré inspirativní praxe**; krajscí koordinátoři pomáhají školám navázat spolupráci škol a školských zařízení s odborníky a partnery veřejné správy i neziskového sektoru;
- **vzdělávací programy** v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků k oblasti dětí a žáků cizinců;
- **diskusní setkání** v jednotlivých krajích s odborníky na problematiku vzdělávání dětí a žáků cizinců;
- **podpurné metodické a informační materiály** pro pedagogické pracovníky k oblasti dětí a žáků cizinců;

- **webový portál pro pedagogickou veřejnost cizinci.nidv.cz**, který je průběžně naplňován informacemi, odbornými materiály a články ze všech oblastí vzdělávání dětí a žáků–cizinců. Jsou zde k dispozici i metodické materiály pro další vzdělávání pedagogických pracovníků;
- „**E-poradenství**“ - internetový formulář, jehož prostřednictvím mohou školy pokládat své dotazy a žádat potřebné informace;
- **akreditovaný vzdělávací e-learningový program na podporu pedagogických pracovníků vzdělávajících děti a žáky-cizince**, v němž účastníci získají základní a současně ucelené vědomosti o problematice tohoto typu vzdělávání.

Od roku 2018 NPI ČR nabízí dvě služby, a to Adaptační koordinátory do škol a Překladatelské a tlumočnické služby pro školy.

Aktivita **Adaptační koordinátoři do škol** si klade za cíl poskytnout dítěti/žáku cizinci podporu při jeho adaptaci na nové kulturní i školní prostředí a odlišné životní podmínky prostřednictvím adaptačního koordinátora.

Překladatelské a tlumočnické služby pro školy umožňují, aby tlumočnický byl k dispozici žáku cizinci a jeho rodině pro komunikaci se školou, případně též pro vypracování překladu dokumentů, která žák předkládá škole při nástupu nebo v průběhu povinné školní docházky.

Bližší informace včetně kontaktů na krajské koordinátory NPI ČR jsou dostupné zde: <https://cizinci.npicr.cz/>

Nejčastější příklady otázek kladených školami k plnění povinné školní docházky žáků-cizinců a odpovědi:

Přijímání žáka-cizince ke vzdělávání

DOTAZ: Co všechno si musíme při přijetí žáka-cizince od zákonných zástupců vyžádat?

ODPOVĚĎ: V souladu s § 36 odst. 5 správního řádu je zástupce účastníka řízení (zákoný zástupce dítěte) povinen předložit na výzvu oprávněné úřední osoby průkaz totožnosti. Zastupuje-li dítě jiná osoba než jeho zákonný zástupce, je podstatné, aby tato osoba doložila své oprávnění dítě zastupovat. Dále může být vhodné i s ohledem na zařazení dítěte do příslušného ročníku vyžádat doklady o předchozím vzdělávání (§ 28 odst. 2 písm. a) a b) školského zákona.

DOTAZ: Lze přijmout do školy žáka-cizince, který s sebou nemá žádné doklady o vzdělání?

ODPOVĚĎ: Absence dokladů o vzdělání nemá na přijetí žáka-cizince žádný vliv. V případě pochybností nebo i nedostačujících znalostí českého jazyka žáka rozhodne ředitel školy o zařazení žáka do příslušného ročníku po zjištění úrovně jeho dosavadního vzdělání a zhodnocení jeho vzdělávacích potřeb a s přihlédnutím k jeho věku (viz analogicky § 18 odst. 6, § 18a odst. 4 a § 18e odst. 4 vyhlášky č. 48/2005 Sb.).

DOTAZ: Jakým způsobem zjistíme, do které třídy máme zařadit žáka-cizince, který neumí vůbec česky?

ODPOVĚĎ: Jazykovou úroveň žáka lze posoudit na základě dokladů o jeho předchozím vzdělávání, případně na základě pedagogické diagnostiky v přijímající škole. V případě nedostačujících znalostí českého jazyka rozhodne ředitel školy na základě zjištění úrovně dosavadního vzdělání žáka a zhodnocení jeho vzdělávacích potřeb a s přihlédnutím k jeho věku (viz analogicky § 18 odst. 6, § 18a odst. 4 a § 18e odst. 4 vyhlášky č. 48/2005 Sb.) Na základě zkušeností ve školách v České republice doporučujeme zohlednit i věk žáka-cizince a zařadit ho k vrstevníkům (max. však o 1 rok níže, výjimečně o 2 roky). O vzdělávání cizinců viz blíže § 20 školského zákona.

Hodnocení výsledků vzdělávání žáka-cizince

DOTAZ: Jakým způsobem se hodnotí žák-cizinec, který neumí vůbec česky a nastoupí těsně před vydáním vysvědčení?

ODPOVĚĎ: Při hodnocení se postupuje podle v souladu s § 51 až 53 školského zákona a dle § 14 až 16 vyhlášky č. 48/2005 Sb. V souladu s § 15 odst. 6 vyhlášky č. 48/2005 Sb. se úroveň znalosti českého jazyka považuje za závažnou souvislost, která ovlivňuje výkon žáka. Žáci mohou být hodnoceni na vysvědčení slovně (viz § 15 odst. 2 a 5 vyhlášky č. 48/2005 Sb.), pokud jsou principy používání slovního hodnocení součástí pravidel hodnocení a jsou zakotveny ve školním řádu, který schvaluje školská rada (§ 51 odst. 2 školského zákona). Pokud by žák nebyl hodnocen na konci školního roku z důvodu nedostatku podkladů pro hodnocení, a to ani v náhradním termínu, musel by opakovat ročník (§ 52 odst. 6 školského zákona a § 16 odst. 4 písm. c) vyhlášky č. 48/2005 Sb.).

DOTAZ: Musí být žák-cizinec na konci školního roku hodnocen z předmětu český jazyk?

ODPOVĚĎ: Nemusí, nicméně je třeba vždy zvážit důsledek, kterým by bylo opakování ročníku, což pravděpodobně není v nejlepším zájmu žáka-cizince. Z tohoto důvodu doporučujeme žáka-cizince z předmětu český jazyk hodnotit, s přihlédnutím k pokroku daného žáka, nikoliv ve srovnání s ostatními žáky. V tomto případě je také výhodné využít slovního hodnocení. Principy jeho používání však musí být součástí pravidel hodnocení zakotvených ve školním řádu.

Učebnice českého jazyka pro děti, žáky – cizince

- **se schvalovací doložkou MŠMT**

- Lejnarová, I.; Pavlová, J.: Čeština pro malé cizince 3, Německá škola v Praze
- Škodová, S.: Domino - Český jazyk pro malé cizince 2 (učebnice a pracovní sešit), Wolters Kluwer ČR

- **další doporučené učebnice pro žáky-cizince**

Schvalovací doložka není podmínkou pro používání učebnice za účelem vzdělávání dětí a žáků-cizinců. MŠMT vydalo v roce 2013 ve spolupráci s expertní pracovní skupinou lektorů a učitelů češtiny pro cizince **seznam doporučených učebnic a dalších materiálů pro výuku**

žáků-cizinců s anotacemi, které upozorňují na zajímavý či důležitý aspekt učebnice nebo materiálu. Úroveň výuky českého jazyka je stanovena podle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky.

I. STUPEŇ ZŠ

- Emerlingová, S.: Když dětem nejde čtení (I, II). Praha: Portál 2006.
- Pavlová, J.: Barevná čeština pro prvňáčky. Praha: SPN 2007.
- Pavlová, J.: Barevná čeština pro druhý ročník. Praha: SPN 2006.
- Škodová, S.: Domino – Český jazyk pro malé cizince I. Praha: Wolters Kluwer 2010.
- Škodová, S.: Domino – Český jazyk pro malé cizince II. Praha: Wolters Kluwer 2012.
- Gjurová, N.: Čeština jako cizí jazyk pro začínající školáky. Praha: Portál 2011.
- Pavlová, J.: Barevná čeština pro třetáky. Praha: SPN 2007.
- Pavlová, J.: Barevná čeština pro čtvrtáky. Praha: SPN 2011.
- Pokorná, V.: Cvičení pro děti se specifickými poruchami učení. Praha: Portál 2007.
- Škodová, S.: Čeština pro žáky-cizince: Pracovní karty pro začátečníky. Úvod do seriálu 10 metodických příspěvků pro výuku ČJ u žáků-cizinců na 1. stupni ZŠ. Dostupné na: <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/9409/CESTINA-PRO-ZAKY-CIZINCE-PRACOVNI-KARTY-PRO-ZACATECNIKY.html/>.

II. STUPEŇ ZŠ

- Andrášová, H. – Podepřelová, A.: Na cestě za češtinou. Praha: Klett 2009.
- Andrášová, H. – Podepřelová, A. a kol.: Desetiminutovky čeština pro cizince. Praha: Klett 2008.
- Čemusová, J. – Dolečková, P. – Štindlová, B. – Štindl, O.: Manuál pro učitele českého jazyka pro cizince bez znalosti latinky. Praha: Člověk v tísni o.p.s., Varianty, 2004 .
- Holá, L.: Czech Express 1, 2. Praha: Akropolis 2006.
- Holá, L.: NEW Czech Step by Step. Praha: Akropolis 2004.
- Holá, L. – Bořilová, P.: Česky krok za krokem. (B1). Praha: Akropolis 2009.
- Kestřánková, M.: Dialogy k výuce češtiny pro cizince. Praha: Karolinum 2011.

Úplný seznam učebnic s jejich anotacemi a doporučeními pro výuku je k dispozici na <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/test>.